

ОБЛІК ОПЦІОННИХ КОНТРАКТІВ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ КОМБІНАЦІЙ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

У статті визначено основні проблеми ведення обліку опціонних контрактів, зокрема: первісна оцінка опціонів, переоцінка опціонів, методичні підходи відображення в обліку опціонів. На основі гармонізації з МСФЗ запропоновано удосконалення щодо фінансового обліку опціонів. Здійснено аналіз стратегій комбінацій опціонів на основі визначення можливих фінансових результатів залежно від ціни спот на ринку.

Ключові слова: похідні фінансові інструменти, опціон call; опціон put; стратегії комбінацій опціонів; премія.

Вступ. На будь-які факти господарської діяльності підприємства можуть істотно впливати різні економічні ризики, що у кінцевому випадку призводить до великих операційних витрат. У зв'язку з цим іноземні компанії часто використовують похідні фінансові інструменти у своїх хеджових стратегіях для мінімізації неочікуваних коливань бізнес-середовища. Для цього більш вигідним є використання опціонів, ніж форвардних чи ф'ючерсних контрактів, оскільки порівняно з останніми опціони дають право їх покупцю на виконання контракту, а продавцю опціону – зобов'язання щодо його виконання. Натомість, форвардні та ф'ючерсні контракти становлять зобов'язання для обох сторін.

Українські підприємства не використовують опціони у своїй діяльності через низьку розвиненість вітчизняного фондового ринку. Однак у зв'язку із необхідністю розширення ділового партнерства та підтриманням курсу на євроінтеграцію у майбутньому активність українських компаній щодо їх використання зростає стосовно експортно-імпорتنних операцій. Для реалізації цього постає необхідність відображення таких операцій у системі бухгалтерського обліку в пошуку адекватного підходу для цього. Крім того, виникає необхідність здійснення аналізу використання стратегій комбінацій опціонів для хеджування ризиків та визначення фінансового результату від їх застосування.

Мета статті полягає у дослідженні методичних підходів бухгалтерського обліку опціонних контрактів, аналізу стратегій комбінацій опціонів стосовно впливу господарських операцій на фінансовий результат.

Об'єктом дослідження є опціонні контракти та господарські операції, пов'язані з ними.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційні аспекти бухгалтерського обліку опціонів та аналізу стратегій комбінацій їх використання.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням економічної сутності похідних фінансових інструментів та їх фінансового обліку присвячено праці багатьох українських науковців, а саме: В. Базилевича [1], М. Бондаря [2], К. Бойко [3], С. Ден'єги [4; 5], В. Здреника [6], Л. Петришина [7], Л. Пилипенка [8], Г. Супрович [2; 9; 10] тощо. Вагомий внесок у формування теоретичних, методичних та організаційних основ функціонування ринку похідних фінансових інструментів здійснило ряд іноземних вчених: В. Аньшин [11], G. Allayannis [12], J. Barton [13], P. M. DeMarzo [14], W. Guay [15], R. J. Hauser [16], S. Huddart [17], J. C. Hull [18] тощо.

Зокрема, значну увагу щодо сутності похідних фінансових інструментів, їх видів та класифікації за різними ознаками для цілей управління, питанням формування ціни форвардних, ф'ючерсних та опціонних контрактів, особливостям функціонування ринку похідних цінних паперів та використанню різних стратегій з метою хеджування чи спекуляції присвячено праці В. Базилевича

[1], В. Аньшина [11], J. C. Hull [18] тощо. Натомість, G. Allayannis [12] та J. Barton [13] досліджують питання мотиваційних чинників використання менеджерами компаній похідних фінансових інструментів, а також їх вплив на ринкову вартість суб'єктів господарювання та їх операційні доходи. Інші науковці, наприклад, W. Guay [15] та R. J. Hauser [16], вивчають умови щодо хеджування господарських операцій від суттєвих коливань відсоткових ставок, курсів валют та цін на базові активи. Досить ґрунтовно в іноземній літературі розкриваються питання й бухгалтерського обліку похідних фінансових інструментів. Зокрема, P. M. DeMarzo та D. Duffie [14] досліджує питання інформаційних чинників системи бухгалтерського обліку підприємства на управління фінансовими ризиками за допомогою хеджових угод.

Досить великого значення набуває необхідність вирішення проблем, пов'язаних з обліком та аналізом похідних цінних паперів в Україні. У вітчизняній науці питанням обліку та аналізу похідних фінансових інструментів присвячено небагато праць, що зумовлено фактичною відсутністю розвинутого фондового ринку. Однак останнім часом у цій сфері простежується значний прогрес. Так, вітчизняні науковці С. Ден'єга [4; 5], Л. Петришин [7], Г. Супрович [9] у своїх працях приділяють великого значення сутності та класифікації похідних фінансових інструментів як об'єктів бухгалтерського обліку. Л. Пилипенко [8] досліджує питання стосовно визначення справедливої вартості похідних фінансових інструментів при первісному визнанні, а також методики їх переоцінки на дату балансу. Методичні підходи щодо відображення господарських операцій з похідними фінансовими інструментами у регістрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності висвітлено у працях М. Бондаря [2], К. Бойко [3], С. Ден'єги [5], В. Здреника [6], Г. Супрович [2; 9; 10] тощо.

Бухгалтерський облік опціонів та інших похідних фінансових інструментів в Україні регламентують наступні законодавчо-нормативні документи: П(С)БО 13 "Фінансові інструменти" [19], МСБО 32 "Фінансові інструменти: подання" [20], МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання і оцінка" [21], МСФЗ 7 "Фінансові інструменти: розкриття інформації" [22], МСФЗ 9 "Фінансові інструменти" [23], Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України № 309 від 31.08.2007 р. [24], Методичні рекомендації з відображення у бухгалтерському обліку операцій з ф'ючерсними та опціонними контрактами учасниками фондового ринку № 650 від 08.08.2012 р. [25].

Однак попри велику кількість іноземних та вітчизняних праць питання, пов'язані з методикою обліку опціонних контрактів та аналізу стратегій комбінацій їх використання, залишаються не повною мірою досліджені та узагальнені в Україні.

Методологія дослідження. У статті використано наступні методи наукового пізнання: методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системного підходу, порівняння тощо. Зокрема, за допомогою методів аналізу та синтезу здійснено аналіз законодавчо-нормативної бази бухгалтерського обліку опціонів та методичних підходів до їхнього обліку, проведено дослідження стратегій комбінацій опціонних контрактів у хеджових операціях. Методи аналогії та порівняння використано для виявлення розбіжностей між законодавством України та міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), а також виявлення положень, які потребують внесення змін для конвергенції із міжнародною практикою ведення обліку опціонних контрактів. Системний підхід використано для узагальнення методів обліку та аналізу опціонних контрактів для підприємств України.

Основні результати. Відповідно до П(С)БО 13 та МСФЗ 9 [23] опціон, як і будь-який похідний фінансовий інструмент, повинен мати наступні характеристики:

- вартість, на яку впливають ряд зовнішніх факторів (індекс споживчих цін, відсоткова ставка по кредитах, ціни базового активу, курси іноземних валют, котирування акцій тощо);
- відповідний контракт буде виконуватися (погашатися) у майбутньому;
- інструмент не вимагає початкових інвестицій.

Однією з головних проблем бухгалтерського обліку опціонних контрактів є їх оцінка. Зокрема, згідно з П(С)БО 13 [19], МСБО 39 [21] та МСФЗ 9 [23] опціони є похідними фінансовими інструментами, які первісно слід оцінювати за справедливою вартістю та сумою витрат, пов'язаних з їх придбанням чи продажем. Однак, варто зазначити що у міжнародних та національних стандартах не визначено, що яка із вартісних характеристик опціонного контракту є його справедливою вартістю: премія, страйк-ціна базового активу, внутрішня вартість опціону чи його часова вартість [1, с. 785; 8, с. 118].

Відповідно до МСФЗ 13 "Вимірювання справедливої вартості" [26] під справедливою вартістю слід розуміти ціну, за яку реалізовано актив чи сплачено зобов'язання у стандартній операції на відкритому ринку на дату оцінки незважаючи на те, яким методом вона визначена. Виходячи з цього, вартісним вираженням справедливої вартості стандартного опціонного контракту є сума премії, яку передає покупець опціону продавцю за отримане право щодо його виконання, а також додаткових витрат. Таким чином, економічна сутність опціонного контракту для покупця полягає в отриманні майбутніх можливих економічних вигод, пов'язаних із коливанням його справедливої вартості, у той час як, продавець опціону вимушений зазнати збитків за умови виконання відповідного опціону. Отже, право виконання опціону продавця є фінансовим активом, а зобов'язання продавця опціону за умови реалізації права покупця – фінансовим зобов'язанням.

Згідно з Інструкцією [24] на одному рахунку відображається премія опціону та визнається фінансовий актив (фінансове зобов'язання) на суму базового активу. Однак варто зауважити, що фінансовий актив (фінансове зобов'язання) у сумі вартості базового активу та премію на одному рахунку бухгалтерського обліку не слід відображати, оскільки покупець опціону не сплатив вартості базового активу контрагенту (не відображається фактичного отримання активу для покупця опціону, ні виникнення фактичного зобов'язання для продавця опціону). Також у захист цієї ідеї можна додати доводи інших науковців, наприклад, Л. Пилипенка, який зазначає наступне: істотна частина опціонних контрактів не закінчується постачанням базового активу; визнання фінансо-

вих активів чи фінансових зобов'язань на суму базового активу призводить до неадекватного завищення показників фінансової звітності, зокрема балансу (звіту про фінансовий стан) тощо [8, с. 118]. Тому, у ПСБО 13 та Методичних рекомендаціях [25] пропонується ввести норму, яка визначає вартісне визначення справедливої вартості стандартного опціонного контракту.

Відповідно до МСФЗ 9 [23] фінансовий актив та фінансове зобов'язання визнаються у системі бухгалтерського обліку а дату, коли покупець і продавець опціону стають учасниками договору, тобто на дату підписання контракту. Конкретно цієї норми не визначено у П(С)БО 13. Натомість, припинення визнання фінансового активу на рахунках покупця опціону відбувається у разі втрати контролю, що може відбутися за різних обставин, зокрема:

- у разі виконання опціонного контракту, що передбачено його умовами (постачання базового активу);
- у разі перепродажу опціонного контракту іншому суб'єкту господарювання;
- у разі закінчення терміну виконання опціону та його нереалізації покупцем у зв'язку із несприятливою ситуацією на ринку (для опціону call перевищення поточної ринкової ціни над ціною виконання; для опціону put перевищення ціни виконання над поточною ринковою ціною), що задовольняє вимоги МСФЗ та ПСБО.

В цілому, В. Здреник виділяє декілька підходів до відображення в обліку операцій з похідними фінансовими інструментами, зокрема опціонами (придбання чи продаж контракту) [6, с. 234-236]:

- *відображення ціни опціону на рахунках фінансових інвестицій*, що задовольняє вимогам ПКУ [27], оскільки відповідно до пп. 14.1.81 фінансовою інвестицією є операція, яка має на меті купівлю цінних паперів та похідних фінансових інструментів. Такий підхід є раціональним для покупця опціону, але не зрозуміло, як відображати таку операцію продавцю опціону при умові, якщо достатньої суми для зменшення суми на рахунках фінансових інвестицій недостатньо. У даному випадку є більш доречним використання саме рахунків інших дебіторів та інших кредиторів;
- *відображення ціни опціону на рахунках доходів та витрат майбутніх періодів*, що не суперечить сутності опціону. Однак даний підхід є прийнятним лише для тих контрактів, які будуть закінчуватися поставкою базового активу. Крім того, даний підхід не відображає переоцінки фінансового активу (зобов'язання);
- *відображення ціни опціону на позабалансових рахунках* [4, с. 11-12]. При використанні такого підходу фінансовий актив (зобов'язання) та ціна опціону спочатку відображаються на позабалансових рахунках. При умові виконання опціонного контракту шляхом постачання базового активу обліковується як звичайний факт господарської діяльності придбання (реалізації) активу. Недоліком цього підходу є неможливість відображення зміни котирувань на базові активи.

До цих підходів варто додати ще один, який базується на відображенні ціни опціону на рахунку інших дебіторів (інших кредиторів) залежно від того, чи це покупець опціону, чи продавець, який пропонується у Методичних рекомендаціях [25]. Цей підхід є найбільш прийнятним, оскільки відбиває природу опціонного контракту. Так, при виникненні опціонної угоди продавець опціону зобов'язується виконати вимогу контрагента (кредиторська заборгованість, яка списується у доходи звітного періоду), тоді як покупець опціону має право зреалізувати свою вимогу (фактично дебіторська забо-

ргованість, яка при невикористанні свого права списується на витрати звітного періоду).

У Методичних рекомендаціях [25] пропонується відображати фінансові активи (зобов'язання) у сумі базового активу на позабалансовому рахунку 03 "Контрактні зобов'язання". Це дає можливість не перевищувати вартість активів та пасивів у балансі підприємства (звіті про фінансовий стан), оскільки опціонний контракт може бути реалізованим лише з певною ймовірністю. З іншого боку покупець має не зобов'язання, а право на його виконання. Тому не можна погодитися з М. Бондарем та Г. Супрович [2, с. 8; 9], які пропонують уточнити назву рахунку (перейменувати на "Контрактні права та зобов'язання") у Плані рахунків №291, що дозволить підвищити реалізацію принципу превалювання сутності над формою. Так, для покупця опціону по дебету рахунку 03 "Контрактні права та зобов'язання" пропонується відображати суму фінансового активу, а по кредиту – його списання. Тоді як для продавця опціону слід по кредиту цього ж рахунку відображати виникнення фінансового зобов'язання, а по дебету – його списання.

Існують певні питання, які пов'язані з методикою відображення в обліку різних видів опціонів (стандартні опціони та опціони, що маржуються). Зокрема, при укладанні стандартного опціону покупець опціону сплачує премію продавцю, а продавець опціону повинен внести на рахунок клірингової палати суму, яка гарантуватиме, що він виконає своє фінансове зобов'язання перед покупцем опціону, якщо останній реалізує своє право. Натомість, при укладанні опціонних контрактів, що маржуються, покупець сплачує не тільки премію, але й таке ж гарантійне забезпечення, що й продавець, які також необхідні

для покриття коливань ринкових котирувань на базовий актив [10, с. 229]. Зокрема, ці суми пропонується обліковувати на субрахунок 379 "Розрахунки за операціями з деривативами", а не на субрахунок 364 "Розрахунки за гарантійним забезпеченням". Це слідує з того, що по суті надані гарантійне забезпечення та варіаційна маржа є іншою дебіторською заборгованістю, а клірингова палата біржі є посередником, а не покупцем чи продавцем в опціонному договорі.

Ще однією з головних проблем обліку опціонів є їх оцінка на дату балансу. Так, відповідно до П(С)БО 13 [17] та МСФЗ [18-21] опціонні контракти на дату балансу слід також відображати за справедливою вартістю. Таким чином, виникає необхідність їх переоцінки (зміна від варіаційної маржі), яка спричинена змінами справедливої вартості фінансового активу (фінансового зобов'язання). Так, зокрема, витрати та доходи від варіаційної маржі пропонується обліковувати на рахунках інших витрат та доходів, оскільки грошові потоки від опціонних контрактів належать інвестиційній діяльності, що відповідає нормам МСБО 7 "Звіт про рух грошових коштів" [28].

Приклад типових проводок обліку опціонних контрактів наведено у прикладі 1 та табл. 1 на базі стандартного опціону call.

Приклад 1. ПАТ "Альфа" придбало 01.04.20XX р. один опціон на 1000 акцій ПАТ "Гамма" з ціною виконання 120 ум. од. за одну акцію у ПАТ "Бета". Вартість опціону склала 5000 ум. од. на дату виконання опціонного контракту 30.09.20XX р.) вартість однієї акції склала 130 ум. од. Частка ПАТ "Бета" у капіталі ПАТ "Гамма" складає 40%. Гарантійне забезпечення на виконання зобов'язання по опціону складає 30 % від вартості контракту.

Таблиця 1. Типові проводки на прикладі стандартного опціону call

Дата	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума
Покупець опціону call				
01.04	Сплачено вартість опціону (премію) продавцю опціонного контракту	379	311	5000
01.04	Відображена сума фінансового активу	03		120000
30.09	Відображено придбання 100 акцій за ціною виконання опціону 120	141	685	120000
30.09	Відображено списання суми фінансового активу		03	120000
30.09	Нараховано дохід від перевищення ринкової ціни акцій над ціною виконання опціону – варіаційну маржу $(1000 \cdot (130 - 120) = 10000 \text{ ум. од.})$	141	746	10000
30.09	Списано на витрати вартість сплаченої премії	977	379	5000
Продавець опціону call				
01.04	Сплачено кліринговому центру суму гарантійного забезпечення	379	311	48000
01.04	Відображено отримання коштів на рахунок продавця у вигляді премії від опціону call	311	685	5000
01.04	Списано премію від опціону call на доходи звітного періоду	685	74	5000
01.04	Відображено суму фінансового зобов'язання		03	120000
2.04	Переведено довгострокові фінансові інвестиції до складу необоротних активів, утримуваних для продажу	286	141	120000
30.09	Нараховано витрати від варіаційної маржі	970	379	10000
30.09	Списано вартість акцій на собівартість реалізованих фінансових інвестицій	971	286	120000
30.09	Відображено дохід від отриманої опціонної премії	685	746	5000
30.09	Відображено списання фінансового зобов'язання	03		1200
30.09	Повернуто різницю від гарантійного забезпечення, пов'язаного із зміною ринкової ціни	311	379	38000

Джерело: складено автором.

Одним з важливих питань є також аналіз використання стратегій опціонних контрактів для хеджування та визначення ймовірнісних фінансових результатів. Зокрема, під стратегією є доцільним розуміти комбінацію опціонів та/або базового активу, які створюються з метою хеджування чи арбітражу. Усі опціонні стратегії можна поділяють на: комбінації опціонів; синтетичні опціони та опціонні спреди [1, с. 814].

Одними з найпоширеніших опціонних стратегій є стратегії комбінацій опціонів, які можна використовувати як на довгих (купівля), так і на коротких позиціях (продаж). Вони собою являють сукупність одного або двох опціонів call та put з однаковими датами та однаковими (різними) цінами їх виконання. Сутність та умови застосування стратегій комбінацій опціонів подано у табл. 2.

Таблиця 2. Використання стратегій комбінацій опціонів

Стратегія	Умови*	Сутність стратегії
Довгий straddle	$X_c = X_p$; - довгий call та довгий put; - однакові дати виконання	стратегія використовується, коли ситуація є невизначеною, а інвестори очікують, що волатильність на ринку у майбутньому буде значно вищою. Є найбільш ефективною у моменти спокою на ринку, коли у близькому майбутньому заплановано важливі події (публікування фінансової звітності, публікація у ЗМІ важливих макроекономічних показників). Прибуток покупця стратегії (довгий straddle) є необмеженим, натомість, його витрати обмежені виплатами премій продавцю
Короткий straddle	$X_c = X_p$; - короткий call та короткий put; - однакові дати виконання	стратегія використовується, коли волатильність на ринку є досить високою, а інвестори готові платити більшу премію за ризик. Якщо припустити, що у момент експірації на ринку наступить затишшя, то ціна суттєво не зміниться, що дає можливість отримати подвійний прибуток. Однак продавець короткого straddle у випадку істотної зміни цін чи наявності паніки на ринку отримує великий ризик необмежених збитків. Доходи продавця обмежені отриманою премією, отриманими від покупця
Довгий strangle	$X_c > X_p$; - довгий call та довгий put; - різні дати виконання	стратегія використовується, коли інвестор очікує, що найближчим часом відбудеться істотне коливання цін базового активу чи різке підвищення волатильності опціонних контрактів. Для отримання прибутку від використання стратегії потрібно дочекатися більш суттєвого коливання вартості базового активу. Стратегія є менш ризиковою порівняно із straddle, тому премія за неї нижча, оскільки ймовірність її виконання є нижчою. Доходи покупця є необмеженими, натомість витрати обмежені сплаченими преміями продавцю
Короткий strangle	$X_c > X_p$; - короткий call та короткий put; - різні дати виконання	стратегія використовується при очікуванні зниження волатильності або при прогнозуванні несуттєвої зміни ціни базового активу. Забезпечує максимальний дохід у випадку, коли базова ціна на дату експірації знаходиться між страйк-цінами put та call. Позитивними сторонами стратегії є: можливість розраховувати на велику частку прибутку (до 90 % премії), якщо волатильність буде спадати; точки беззбитковості є більшими, порівнюючи із стратегією straddle. Недоліками є: необмежені збитки, несуттєвий фінансовий важіль
Довгий strap	$X_c > X_p$ чи $X_c = X_p$; - два довгих call та довгий put; - однакові дати виконання	стратегія використовується, коли інвестор очікує на великі зміни цін базового активу, при цьому ріст ціни є більш можливим, ніж її падіння. Доходи покупця є необмеженими, натомість, витрати визначаються сумою сплачених премій продавцю
Короткий strap	$X_c > X_p$ чи $X_c = X_p$; - два коротких call та короткий put; - однакові дати виконання	при використанні стратегії доходи продавця обмежуються сумами отриманих премій від покупця, а витрати є необмеженими
Довгий strip	$X_c > X_p$ чи $X_c = X_p$; - довгий call та два довгих put; - різні дати виконання	стратегія використовується, коли інвестор очікує на великі зміни цін базового активу, при цьому падіння ціни є більш можливим, ніж її ріст. Доходи покупця є необмеженими, натомість, витрати визначаються сумою сплачених премій продавцю
Короткий strip	$X_c > X_p$ чи $X_c = X_p$; - короткий call та два коротких put; - різні дати виконання	при використанні стратегії доходи продавця обмежуються сумами отриманих премій від покупця, а витрати є необмеженими

* X_c – страйк-ціна опціону call; X_p – страйк-ціна опціону put.

Джерело: систематизовано автором за даними [1, 819-825; 11, с. 209-211; 18, с. 336-340].

Так, на основі стратегії довгий strip у прикладі 2 подано підхід до розрахунку можливого фінансового результату для інвесторів, що займають довгу позицію за стратегіями комбінацій опціонів.

Приклад 2. Ціна виконання одного опціону call (X_c) на 100 акцій складає 100 ум. од., а опціону put (X_p) – 95 ум. од. Ціна опціону call (C) – 3 ум. од., ціна опціону put (P) – 4 ум. од. Сформувані стратегії довгий strip, визначити усі можливі фінансові результати від використання стратегії довгий strip. Зобразити стратегію на графіку.

Розв'язок

1. Якщо $S_t < X_p$ ($S_t = 90$ ум. од. – дозволяється брати будь-яке значення нижче X_p), то покупець опціону сплачує премії за один опціон call та два опціони put, а також отримує дохід від виконання двох опціонів put (опціон call не виконується):

$$\Delta = (-C - 2P) + 2(X_p - S_t) = (-3 - 2 \cdot 4) + 2(95 - 90) = -1 \text{ (ум. од.)} \quad (1)$$

2. Якщо $S_t = X_p = 95$ ум. од., то покупець опціону сплачує премії за один опціон call та два опціони put (жоден опціон не виконується):

$$\Delta = -C - 2P = -3 - 2 \cdot 4 = -11 \text{ (ум. од.)} \quad (2)$$

3. Якщо $X_p < S_t < X_c$ ($S_t = 97$ ум. од. – будь-яке значення, яке задовольняє умові $X_p < S_t < X_c$), то покупець опціону сплачує премії за один опціон call та два опціони put (жоден опціон не виконується):

$$\Delta = -C - 2P = -3 - 2 \cdot 4 = -11 \text{ (ум. од.)} \quad (3)$$

4. Якщо $S_t = X_c = 100$ ум. од., то покупець опціону сплачує премії за один опціон call та два опціони put (жоден опціон не виконується):

$$\Delta = -C - 2P = -3 - 2 \cdot 4 = -11 \text{ (ум. од.)} \quad (4)$$

5. Якщо $S_t > X_c$ ($S_t = 105$ ум. од. – будь-яке значення, яке задовольняє умові $S_t > X_c$), то покупець опціону сплачує премії за один опціон call та два опціони put, а також отримує дохід від виконання опціону call:

$$\Delta = (-C - 2P) + (S_t - X_c) = (-3 - 2 \cdot 4) + (105 - 100) = -6 \text{ (ум. од.)} \quad (5)$$

6. Знайдемо точки беззбитковості від використання стратегії довгий strip:

$$S_0^1 = -0,5 \cdot C - P + X_p = -0,5 \cdot 3 - 4 + 95 = 89,5 \text{ (ум. од.)} \quad (6)$$

$$S_0^2 = C + 2P + X_c = 3 + 2 \cdot 4 + 100 = 111 \text{ (ум. од.)} \quad (7)$$

Тепер на основі отриманих результатів щодо очікуваних фінансових результатів слід побудувати графік стратегії довгий strip:

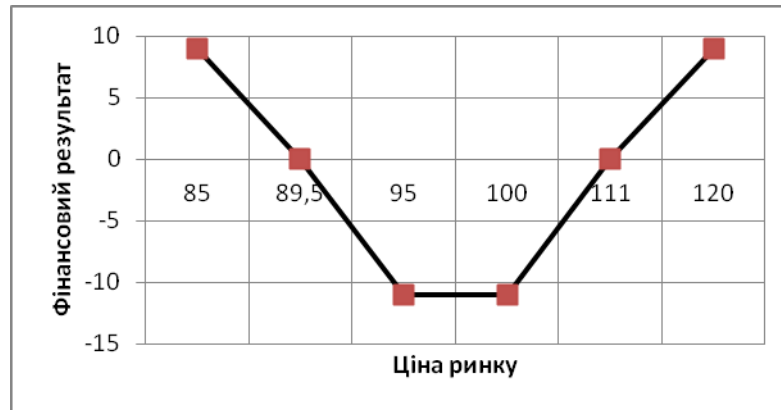

Рис. 1. Графік стратегії довгий strip

Джерело: складено автором.

Якщо ціна на ринку буде перебувати у діапазоні (89,5; 111), то від використання стратегії довгий strip буде отримано від'ємний фінансовий результат. Найбільші витрати будуть перебувати сягати -10 ум. од на відрізьку (95; 100). Якщо ж ціна ринку буде перебувати у проміжку (0; 89,5)U(111; +∞), то буде отримано необмежений додатний результат.

Таким чином можна визначити фінансовий результат для будь-якої стратегії комбінацій, де займається довга позиція по за опціонами. Підходи до визначення фінансових результатів по довгим позиціям представлено у табл. 3.

Таблиця 3. Фінансовий результат від використання комбінованих стратегій опціонів для покупця*

Стратегія	Умова щодо ціни spot**	Фінансовий результат**	Стратегія	Умова щодо ціни spot**	Фінансовий результат**
Довгий straddle	$S_t < X_P$	$\Delta = (-C-P) + (X_P - S_t)$	Довгий strap	$S_t < X_P$	$\Delta = (-2 \cdot C - P) + (X_P - S_t)$
	$S_t = X_P$	$\Delta = -C - P$		$S_t = X_P$	$\Delta = -2 \cdot C - P$
	$X_P < S_t < X_C$	$\Delta = -C - P$		$X_P < S_t < X_C$	$\Delta = -2 \cdot C - P$
	$S_t = X_C$	$\Delta = -C - P$		$S_t = X_C$	$\Delta = -2 \cdot C - P$
	$S_t > X_C$	$\Delta = (-C-P) + (S_t - X_C)$		$S_t > X_C$	$\Delta = (-2 \cdot C - P) + 2 \cdot (S_t - X_C)$
	Точки беззбитковості	$S_0^1 = -C - P + X_P, S_0^2 = C + P + X_C$		Точки беззбитковості	$S_0^1 = -2 \cdot C - P + X_P, S_0^2 = C + 0,5 \cdot P - X_C$
Довгий strangle	$S_t < X_{P,C}$	$\Delta = -C - P + (X_P - S_t)$	Довгий strip	$S_t < X_P$	$\Delta = (-C - 2 \cdot P) + 2 \cdot (X_P - S_t)$
	$S_t = X_{P,C}$	$\Delta = -C - P$		$S_t = X_P$	$\Delta = -C - 2 \cdot P$
	$S_t > X_{P,C}$	$\Delta = (-C-P) + (S_t - X_C)$		$X_P < S_t < X_C$	$\Delta = -C - 2 \cdot P$
	Точки беззбитковості	$S_0^1 = -C - P + X_P, S_0^2 = C + P - X_C$		$S_t = X_C$	$\Delta = -C - 2 \cdot P$
				$S_t > X_C$	$\Delta = (-C - 2 \cdot P) + (S_t - X_C)$
				Точки беззбитковості	$S_0^1 = -0,5 \cdot C - P + X_P, S_0^2 = C + 2 \cdot P + X_C$

* всі розрахунки приведені на одиницю базового активу.

** X_P – страйк-ціна опціону put; X_C – страйк-ціна опціону call; C – ціна (премія) опціону call; P – ціна (премія) опціону put; S_0 – точка буззбитковості опціону; S_t – ціна spot.

Джерело: складено автором.

Вище запропонований підхід можна використати й для визначення можливого фінансового результату для інвесторів, які займають коротку позицію згідно стратегій комбінацій опціонів. Зокрема на прикладі стратегії короткий strip у прикладі 3 показано методику розрахунку.

Приклад 3. Ціна виконання одного опціону call на 100 акцій складає 100 ум. од., а опціону put – 95 ум. од. Ціна опціону call – 3 ум. од., ціна опціону put – 4 ум. од. Сформувані стратегію короткий strip, визначити усі можливі фінансові результати від використання стратегії короткий strip. Зобразити стратегію на графіку.

Розв'язок

1. Якщо $S_t < X_P$ ($S_t = 90$ ум. од. – дозволяється брати будь-яке значення нижче X_C), то покупець опціону отримує премії за два опціони call та один опціон put, а

також отримує дохід від виконання одного опціону put (опціони call не виконуються):

$$\Delta = 2 \cdot C + P + (S_t - X_P) = 2 \cdot 3 + 4 + (90 - 95) = 5 \text{ (ум. од.)} \quad (8)$$

2. Якщо $S_t = X_P = 95$ ум. од., то покупець опціону сплачує премії за два опціон call та два опціони put (жоден опціон не виконуються):

$$\Delta = 2 \cdot C + P = 2 \cdot 3 + 4 = 10 \text{ (ум. од.)} \quad (9)$$

3. Якщо $X_P < S_t < X_C$ ($S_t = 97$ ум. од. – будь-яке значення, яке задовольняє умові $X_P < S_t < X_C$), то покупець опціону сплачує премії за два опціони call та опціон put (жоден опціон не виконуються):

$$\Delta = 2 \cdot C + P = 2 \cdot 3 + 4 = 10 \text{ (ум. од.)} \quad (10)$$

4. Якщо $S_t = X_C = 100$ ум. од., то покупець опціону сплачує премії за два опціони call та один опціон put (жоден опціон не виконується):

$$\Delta = 2 \cdot C + P = 2 \cdot 3 + 4 = 10 \text{ (ум. од.)} \quad (11)$$

5. Якщо $S_t > X_C$ ($S_t = 108$ ум. од. – будь-яке значення, яке задовольняє умові $S_t > X_C$), то покупець опціону сплачує премії за два опціони call та один опціон put, а також отримує дохід від виконання двох опціонів call:

$$\Delta = 2 \cdot C + P + 2 \cdot (X_C - S_t) = 2 \cdot 3 + 4 + 2(100 - 108) = -6 \text{ (ум. од.)} \quad (12)$$

6. Знайдемо точки беззбитковості від використання стратегії довгий strip:

$$S_0^1 = -2 \cdot C - P + X_P = -2 \cdot 3 - 4 + 95 = 85 \text{ (ум. од.)} \quad (13)$$

$$S_0^2 = C + 0,5 \cdot P + X_C = 3 + 0,5 \cdot 4 + 100 = 105 \text{ (ум. од.)} \quad (14)$$

Тепер на основі отриманих результатів щодо очікуваних фінансових результатів слід побудувати графік стратегії короткий strip:

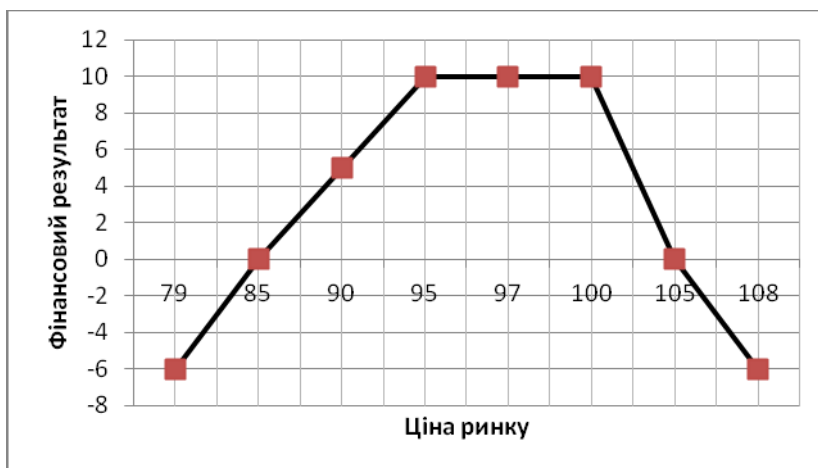

Рис. 2. Графік стратегії короткий strip

Джерело: складено автором.

Так, у табл. 4 подано підходи до визначення фінансових результатів по коротким позиціям за комбінаціями опціонів.

Таблиця 4. Фінансовий результат від використання комбінованих стратегій опціонів для продавця

Стратегія	Умова щодо ціни spot*	Фінансовий результат*	Стратегія	Умова щодо ціни spot*	Фінансовий результат*
Короткий straddle	$S_t < X_P$	$\Delta = (C + P) + (S_t - X_P)$	Короткий strap	$S_t < X_P$	$\Delta = 2 \cdot C + P + (S_t - X_P)$
	$S_t = X_P$	$\Delta = C + P$		$S_t = X_P$	$\Delta = 2 \cdot C + P$
	$X_P < S_t < X_C$	$\Delta = C + P$		$X_P < S_t < X_C$	$\Delta = 2 \cdot C + P$
	$S_t = X_C$	$\Delta = C + P$		$S_t = X_C$	$\Delta = 2 \cdot C + P$
	$S_t > X_C$	$\Delta = (C + P) + (X_C - S_t)$		$S_t > X_C$	$\Delta = 2 \cdot C + P + 2 \cdot (X_C - S_t)$
	Точки беззбитковості	$S_0^1 = -C - P + X_P$ $S_0^2 = C + P + X_C$		Точки беззбитковості	$S_0^1 = -2 \cdot C - P + X_P$ $S_0^2 = C + 0,5 \cdot P + X_C$
Короткий strangle	$S_t < X_{P, C}$	$\Delta = C + P + (S_t - X_P)$	Короткий strip	$S_t < X_P$	$\Delta = C + 2 \cdot P + 2 \cdot (S_t - X_P)$
	$S_t = X_{P, C}$	$\Delta = C + P$		$S_t = X_P$	$\Delta = C + 2 \cdot P$
	$S_t > X_{P, C}$	$\Delta = (C + P) + (X_C - S_t)$		$X_P < S_t < X_C$	$\Delta = C + 2 \cdot P$
	Точки беззбитковості	$S_0^1 = -C - P + X_P$ $S_0^2 = C + P + X_C$		$S_t = X_C$	$\Delta = C + 2 \cdot P$
				$S_t > X_C$	$\Delta = C + 2 \cdot P + (X_C - S_t)$
	Точки беззбитковості	$S_0^1 = -0,5 \cdot C - P + X_P$ $S_0^2 = C + 2 \cdot P + X_C$		Точки беззбитковості	$S_0^1 = -0,5 \cdot C - P + X_P$ $S_0^2 = C + 2 \cdot P + X_C$

* X_P – страйк-ціна опціону put; X_C – страйк-ціна опціону call; C – ціна (премія) опціону call; P – ціна (премія) опціону put; S_0 – точка беззбитковості опціону; S_t – ціна spot.

Джерело: складено автором.

Висновки. У процесі дослідження було визначено основні проблемні питання обліку опціонних контрактів, а саме: вартісного вираження первісної вартості опціонів та їх відображення в обліку; підходи до ведення обліку премії опціону, фінансових активів та фінансових зобов'язань; відображення в обліку гарантійного забезпечення та варіаційну маржу для опціонів, що маржуються; оцінка опціонів на дату балансу. Ці неточності у багатьох випадках не дають можливості адекватно відобразити факти господарської діяльності щодо опціонів із виконанням усіх принципів в обліку. Для цього на

основі порівняння вітчизняних законодавчо-нормативних документів та МСФЗ запропоновано підходи щодо вирішення проблемних місць ведення обліку опціонних контрактів за допомогою їх гармонізації.

Для вирішення проблеми стосовно необхідності використання опціонних контрактів слід визначати можливі фінансові результати від використання інвестиційних комбінованих стратегій опціонів (довгий straddle, довгий strangle, довгий strip, довгий strip, короткий straddle, короткий strangle, короткий strip, короткий strip), щоб уникнути великих негативних фінансових результатів.

Дискусія. Приоритетним завданням для України є подальше удосконалення обліку опціонних контрактів для хеджових та арбітражних операцій в частині методичних підходів до визначення справедливої вартості опціонів та проведення переоцінки на дату балансу, а також методичних підходів для аналізу використання інших опціонних стратегій у господарській діяльності вітчизняних підприємств, зокрема спредів.

Список використаних джерел

1. Цінні папери / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В. Ковтун та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1094 с.
2. Бондар М. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з ф'ючерсними та опціонними контрактами на індекс UX / М. Бондар, Г. Супрович // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 3. – С. 6-11.
3. Бойко К. В. Теоретико-методичні засади обліку, аналізу та аудиту хеджування (на прикладі підприємств переробної промисловості) / К. В. Бойко, І. К. Дрозд., М. С. Наконечна. – К.: Кафедра, 2011. – 208 с.
4. Денга С. М. Бухгалтерський учет інструментів хеджування фінансових ризиків / С. М. Денга, А. Джейн // Облік і фінанси. – 2015. – № 4 (70). – С. 8-14.
5. Denga S. M. Definition, Classification and Use of Derivative Financial Instruments / S. M. Denga, A. Jain // Accounting and Finance. – 2016. – Nr. 1(71). – P. 91-99.
6. Здренник В.С. Критичний аналіз альтернативних методик бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами / В.С. Здренник // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки – 2008. – № 3(49). – С. 234-237.
7. Петришин Л. Похідні фінансові інструменти: сутність та облікові аспекти / Л. Петришин, Г. Сиротюк // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. – 2014. – № 21 (1). – С. 91-99.
8. Пилипенко Л. М. Бухгалтерський облік деривативів та їх репрезентація у фінансовій звітності: проблеми методики та методології / Л. М. Пилипенко // Економічний часопис-XXI. – 2016. – № 156 (1-2). – С. 116-120. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V156-0027>
9. Супрович Г.О. Облік та аудит фінансових деривативів: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Супрович Ганна Олександрівна; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Київ, 2014. – 20 с.
10. Супрович Г. О. Шляхи вдосконалення обліку операцій з опціонними контрактами / Г. О. Супрович // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 5. – Т.1. – С. 227-231.
11. Аньшин В. М. Инвестиционный анализ / В. М. Аньшин. – М.: Дело, 2004. – 280 с.
12. Allayannis G. The Use of Foreign Currency Derivatives, Corporate Governance, and Firm Value Around the World / G. Allayannis, U. Lel, D. P. Miller // Journal of International Economics. – 2012. – Nr. 87(1). – P. 65-79. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2011.12.003>
13. Barton J. Does the Use of Financial Derivatives Affect Earnings Management Decisions? / J. Barton // The Accounting Review. – 2001. – Nr. 76(1). – P. 1-26. DOI: <https://doi.org/10.2308/accr.2001.76.1>
14. DeMarzo P. M. Corporate Incentives for Hedging and Hedge Accounting / P. M. DeMarzo, D. Duffie // Review of Financial Studies. – 1995. – Nr. 8(3). – P. 743-771. DOI: <https://doi.org/10.1093/rfs/8.3.743>
15. Guay W. How much do firms hedge with derivatives? / W. Guay, S. P. Rothari // Journal of Financial Economics. – 2003. – Nr. 70(3). – P. 423-461. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(03\)00179-X](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(03)00179-X)
16. Hauser R. J. On Marketing Strategies with Options: A Technique to Measure Risk and Return / R. J. Hauser, J. S. Eales // Journal of Futures Markets. – 1986. – Nr. 6(2). – P. 273-288. DOI: <https://doi.org/10.1002/fut.3990060209>
17. Huddart S. Employee Stock Option Exercises an Empirical Analysis / S. Huddart, M. Lang // Journal of Accounting and Economics. – 1996. – Nr. 21(1). – P. 5-43. DOI: [https://doi.org/10.1016/0165-4101\(95\)00409-2](https://doi.org/10.1016/0165-4101(95)00409-2)
18. Халл Дж. К. Опционы, фьючерсы и другие производные финансовые инструменты / Дж. К. Халл. – 6-е изд.: Пер. с англ. – М.: И.Д. Вильямс, 2007. – 1056 с.
19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти", затверджений Наказом МФУ №559 від 30.11.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (06.07.2016 p.)
20. International Accounting Standard 32 "Financial Instruments: Presentation". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias32_en.pdf (06.07.2016 p.)
21. International Accounting Standard 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias39_en.pdf (06.07.2016 p.)
22. International Financial Reporting Standard 7 "Financial Instruments: Disclosures". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://som.yale.edu/sites/default/files/files/International_Financial_Reporting_Standard_7_8-05.pdf (06.07.2016 p.)
23. International Financial Reporting Standard 9 "Financial Instruments". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FIFRS_9_Pre-endorsement_questionnaire_-_feedback_report_-_August_2015_-_final.pdf&AspxAutoDetectCookieSupport=
24. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ № 309 від 31.08.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1104-07> (28.06.2016 p.)
25. Методичні рекомендації з відображення у бухгалтерському обліку операцій з ф'ючерсними та опціонними контрактами учасниками фондового ринку, схваленими рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 650 від 08.05.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.dt-kt.com/?p=2449> (28.06.2016 p.)
26. International Financial Reporting Standard 13 "Fair Value Measurement". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.frascanada.ca/international-financial-reporting-standards/resources/unaccompanied-irfs/item71725.pdf>
27. Податковий кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 2.12.2010 р. № 2756-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page> (10.07.2016 p.)
28. International Accounting Standard 7 "Statement of Cash Flows". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias7_en.pdf (12.07.2016 p.)

Надійшла до редколегії 26.07.16
Date of editorial approval 24.08.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

И. Дерун, канд. экон. наук, ассист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

УЧЕТ ОПЦИОННЫХ КОНТРАКТОВ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СТРАТЕГИЙ КОМБИНАЦИЙ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

В статье определены основные проблемы ведения учета опционных контрактов, в частности: первоначальная оценка опционов, переоценка опционов, методические подходы отображения в учете опционов. На основе гармонизации с МСФО предложено усовершенствования ведения финансового учета опционов. Осуществлен анализ стратегий комбинаций опционов на основе определения возможных финансовых результатов в зависимости от спот-цены на рынке.

Ключевые слова: производные финансовые инструменты; опцион call; опцион put; стратегии комбинаций опционов; премия.

I. Derun, PhD in Economics, Assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ACCOUNTING FOR OPTIONS AND ANALYSIS OF USE OF OPTION COMBINATION STRATEGIES

The article deals with problems of accounting for options in Ukraine, namely: value expression of initial cost of options, their revaluation, accounting of premiums, financial assets and financial liabilities and variation margin. The paper offers ways of solution of these problems which based on harmonization with IAS 32, IAS 39, IFRS 7 and IFRS 9. The study considers option combination strategies (straddle, strangle, strap, strip) and approaches of identification of possible financial results for investors which use these strategies. Examples of possible financial results are provided for buyers and sellers of options which use option combination strategies.

Key words: derivatives; option call; option put; option combination strategies; premium.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. Bazylevych, V.D. (2011). Securities. Kyiv: Znannia, 1094 p.
2. Bondar, M. & Suprovych, G. (2014). Display of Accounting for Transactions with Futures and Options on the Index UX. *Accounting and Audit*, 3, pp. 6-11.
3. Boyko, K. V., Drozd, I.K., & Pysmenna, M. S. (2010). *Theoretical and Methodical Principles of Accounting, Analysis and Audit of Hedging (in Terms of the Processing Industry)*. Kyiv: Manuscript, 208 p.
4. Denga, S. M. & Jain, A. (2015). Accounting of Financial Risk Hedging Tools. *Accounting and Finance*, 4(70), pp. 8-14.
5. Denga, S. M. & Jain, A. (2016). Definition, Classification and Use of Derivative Financial Instruments. *Accounting and Finance*, 1(71), pp. 91-99.

6. Zdrynyk, V.S. (2008). Critical Analysis of Alternative Methods of Accounting for Derivatives. The Journal of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics, 3(49), pp. 234-237.
7. Petryshyn, L. & Syrotyuk, A. (2014). Derivative Financial Instruments: Essence and Accounting Aspects. *Visnik Lvivskogo Nationalnogo Agramogo Universitetu. Seriya: Ekonomika APK*, 21(1), pp. 91-99.
8. Pylypenko L. (2016). Accounting for Derivatives and Their Representation in Financial Reporting: Problems of Methodology and Procedure. *Economic Annals-XXI*, 156(1-2), pp. 116-120. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V156-0027>
9. Suprovych, G. O. (2014). Accounting and Auditing of Financial Derivatives. Kyiv: Manuscript, 20 p.
10. Suprovych, G. O. (2012). Ways to Improve Accounting for Option Contracts. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 5(1), pp. 227-231.
11. Anshyn, V. M. (2004). Investment Analysis. Moscow: Delo, 280 p.
12. Allayannis, G., Lel, U., & Miller, D. P. (2012). The Use of Foreign Currency Derivatives, Corporate Governance, and Firm Value Around the World. *Journal of International Economics*, 87(1), pp. 65-79. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2011.12.003>
13. Barton, J. (2001). Does the Use of Financial Derivatives Affect Earnings Management Decisions?. *The Accounting Review*, 76(1), 1-26. DOI: <https://doi.org/10.2308/accr.2001.76.1.1>
14. DeMarzo, P. M., & Duffie, D. (1995). Corporate Incentives for Hedging and Hedge Accounting. *Review of Financial Studies*, 8(3), pp. 743-771. DOI: <https://doi.org/10.1093/rfs/8.3.743>
15. Guay, W., & Kothari, S. P. (2003). How much do firms hedge with derivatives?. *Journal of Financial Economics*, 70(3), 423-461. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(03\)00179-X](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(03)00179-X)
16. Hauser, R. J., & Eales, J. S. (1986). On Marketing Strategies with Options: A Technique to Measure Risk and Return. *Journal of Futures Markets*, 6(2), pp. 273-288. DOI: <https://doi.org/10.1002/fut.3990060209>
17. Huddart, S., & Lang, M. (1996). Employee Stock Option Exercises an Empirical Analysis. *Journal of Accounting and Economics*, 21(1), pp. 5-43. DOI: [https://doi.org/10.1016/0165-4101\(95\)00409-2](https://doi.org/10.1016/0165-4101(95)00409-2)
18. Hull, J.C. (2007). Options, Futures and Other Derivatives. Moscow: Williams, 1056 p.
19. Ministry of Finance of Ukraine (2001). *Regulations (Standard) of Accounting 13 "Financial Instruments"*. Retrieved 06 July, 2016, from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>
20. International Accounting Standard 32 "Financial Instruments: Presentation". Retrieved 06 July, 2016, from: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias32_en.pdf
21. International Accounting Standard 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement". Retrieved 06 July, 2016, from: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias39_en.pdf
22. International Financial Reporting Standard 7 "Financial Instruments: Disclosures". Retrieved 06 July, 2016, from: http://som.yale.edu/sites/default/files/files/International_Financial_Reporting_Standard_7_8-05.pdf
23. International Financial Reporting Standard 9 "Financial Instruments". Retrieved 06 July, 2016, from: http://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FIFRS_9_Pre-endorsement_questionnaire_-_feedback_report_-_August_2015_-_final.pdf&AspxAutoDetectCookieSupport=1
24. National Bank of Ukraine (2007). *Instructions for Accounting of Derivatives in Ukrainian Banks*. Retrieved 28 June, 2016, from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1104-07>
25. National Commission on Securities and Stock Market (2012). *Guidelines for Reflection in Accounting Operations of Futures and Option contracts with Stock Market Participants*. Retrieved 28 June, 2016, from: <http://law.dt-kt.com/?p=2449>
26. International Financial Reporting Standard 13 "Fair Value Measurement". Retrieved 07 July, 2016, from: <http://www.frascanada.ca/international-financial-reporting-standards/resources/unaccompanied-ifrs/item71725.pdf>
27. Verkhovna Rada of Ukraine (2010). *Tax Code of Ukraine*. Retrieved 10 July, 2016, from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
28. International Accounting Standard 7 "Statement of Cash Flows". Retrieved 12 July, 2016, from: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias7_en.pdf

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 8(185): 13-22

УДК 334.722.364.016

JEL Classification: L31, I31

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/185-8/2>

М. Наумова, асп.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ

ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті проведено якісний і кількісний SWOT-аналіз розвитку соціального підприємництва в Україні. Визначено та оцінено сильні і слабкі сторони, а також загрози і можливості розвитку соціального підприємництва в Україні. На підставі проведеного аналізу були визначені найбільш ефективні напрями сприяння розвитку соціального підприємства в Україні.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальні підприємства, SWOT-аналіз, якість життя, соціальні інновації.

Вступ. Початок XXI-го століття приніс докорінні зміни в глобальній економіці, ознаменувався різноманітними гострими катаклізмами, так чи інакше пов'язаними з проблемами забезпечення соціально-економічних потреб населення.

Більшість глобальних потрясінь носять короткостроковий характер і досить часто є самокорегуючими. Довгострокові глобальні проблеми вимагають стратегічного підходу до їх подолання. Ці проблеми охоплюють глобальну соціальну нерівність і бідність, нерівномірний економічний розвиток, виснаження невідновлюваних ресурсів, зростання негативного впливу людської життєдіяльності на навколишнє середовище, а також системні проблеми, пов'язані зі слабким регулюванням фінансових ринків. Ці причини стали поштовхом до пошуку альтернативних форм ведення бізнесу як, зокрема, соціальне підприємництво (СП).

Наше дослідження показало, що СП відіграє важливу роль у подоланні негативних наслідків криз, що полягає у стимулюванні відновлення економіки і забезпеченні рівних можливостей для всіх членів суспільства. СП також являє собою значну соціальну цінність для будь-якої цивілізованої країни.

Безпрецедентний інтерес до СП і впровадження організаціями соціальних інновацій зростає з кінця 1990-х років і знаходиться у центрі постійної уваги політиків, громадських активістів і численних наукових дослідників.

Сучасний соціально-економічний розвиток України знає радикальних перетворень, що ускладнилися проблемою якості життя населення. Підвищення якості життя населення є однією з головних умов стійкого і ефективного розвитку соціально-економічної системи України.

Постановка проблеми. На теперішньому етапі соціально-економічного розвитку України суспільство зіткнулося з несприятливою ситуацією, коли уряд не